

Այսպիսի սուրբ մեծագործող զինք տրխուս-բ փոխարէն ,
 միաբան Հայր Սաղիմայ , տալու եմք մեր անդրէն ,
 Եթէ քչ ջերմ ժողովածքներն ի տուրք տրտէ յաւիտեան ,
 մտառացանել առ լստուած որ սոցա տոց երկար կեանս ,
 Կեցցէ ուրեմն Վեհ Սահակ Սրբազան Հայր մեր արհի ,
 որ տիպ յանձին կրեց ճիշդ անուանակցին իւր նստինի ,
 Եւ ընդ նմին կեցցէ միշտ սոնն աղնիւ վնասաւոր ,
 Տխնթէնա սուրբ հայր մեր ընդ Հօր տխնթն Ժամ երկար ,
 Կեցցեն յաւերժ , կեցցեն միշտ որ ժեզ պարծանք եղան ճիշդ
 տանելով , մէ , անտրտունն ի սէր լիցիս պաշտօն վնաս . . .
 Լից հաճեցէք , ոյ սուրբ Հայր , ընդունել իմ արգադիր)
 զձեր քրտանց փոխարէն իբրեւ պատկ երկնածիր :

14 () Գործի 1869 աթ :

Կ. Ս. Բարախիման Սրբիկի .
 Լէ : լատան : վրթարմի :

Տ Ե Ղ Ե Կ Ո Ի Թ Ի Ի Ն Դ Տ Ա Ր Օ Ն Է Ն

7

Քանի մի անգամ արդէն հրատա-
 րակած ենք Ս. Մ. Թուրքի միաբան Սեր-
 Բակիւք եպիսկոպոսի հաղորդած սե-
 ղեկու թիւնները , զորս զանազան ժա-
 մանակ դրած է մեզ Հայաստանէն ,
 ուր այցելութեան ելած է բաւական
 ժամանակէն ի վեր :

Այժմ եւս արժան կը համարինք
 յիշեալ արագանի առ լինն . Պատ-
 իտարքն ուզեալ նոր տեղեկագրէն
 համառօտիւ բաղդումն հետեւեալը :

« Օ բաղեալ ի գործս մեր շրջմք
 ի գիւղօրէս եւ միկիթարեմք վնասալի
 և զողորմելի բարեպաշտ ժողովուրդս
 մեր . արդարեւ ոչ այնչափ արդիւնա-
 ւոր , այլ յուսամք Տերամք , զի ի ժա-
 մանակին սերմանեալն մեր տուցէ ար-
 դիւնս : Ս՛ , Մ՛ , ողբալի վնաս , խղ-
 ճալի Հայաստան , որ ունի զանմեզ
 ոչխարս և զգառիս ոչ սակաւս , այլ
 անխորձ , անձնագիր և ազգասէր հո-
 վիւ ոչ բնաւ : (Ներաւի օրհնեալ մի-
 ամիս Վազայեալ գիտեն թէ իւրեանց
 ոչխարաց կայ հովիւ և շրջեցուցանէ
 ի վայրի դալարած և ի հովանի վայրս :

բայց ամենեւին ոչ , այլ միայն լոկ ա-
 նուն , « Հովիւ քաջ զանձն իւր դնէ
 ի վնաս ոչխարաց , իսկ հովիւ վարձկան
 . . . չէ փոյթ նմա վասն ոչխարաց » :
 Ահա տալի յայտնի երեւեցաւ : Այ-
 խարհ ամենայն բողոք եբարձ վասն
 նահանգիս Տարօնոյ ժողովուրդոց առ
 Օսմանեան բարեխնամ Տէրութիւնն
 վասն նեղութեանց , զորս կրին յերե-
 տաց տուց տեղացի այլազգեաց և Վր-
 դաց բռնաւորաց , բայց հովուաց չէ
 ինչ փոյթ Օսմանեան բա-
 րեխնամ տէրութիւնն գթացեալ ա-
 ռաքէ յատկապէս զՎիւշի Իմայիլ-
 Հազգի բարեգործ ճերմանազարդ
 Փաշայն յայցելութիւն ընէ ի պատգաւ
 մաւորաց ի Վարին զնեղութիւն եւ
 զղաւ ժողովուրդեան Տարօնոյ և խոս-
 տանայ ասելով , « Տէրութիւնն զմեզ
 վասն այն յղեալ է , զի փոյթ կաղուք
 ամենայնի . լստուծով ի գալն մեր
 զինգիր ձեր կատարեցուք , դուք գը-
 նայցէք ի տունս ձեր » :

Սիշեալ Փաշայն տակաւին ոչ եկ-
 եալ ի կողմանս Տարօնոյ , առաքէ յիւ-

կորսանչեւր գիւղորեայս կասածկերէն
(Յայտարարութիւնն աստեալ Տայիքէն գրութի
վոր և մեր ընթերցողք ի քանի մի գիւ-
ղոս, որոց պարտաւորութիւնն էր այս
« Սի հապոյք, Տէրութիւնն զձեզ
մուշտած չէ. ես ձեզի համար եկած
եմ, վեց ամիսէն պերի ք եկած եմ
կորին քաղաքը, և ե՞րբ դեմ պաշտա-
ծեզ ձեր հանգստութեան համար :
սակցեմ յերեսացի մարային եղանակին
արդեւուեցոսք և չի կարայինք փո-
խով քաղ. Տէրութեալ որս մօտ աւուրս
գալ ունիմ ի Սոք ու որ ցաւ ունի,
և կեալ բողբեացէ և մի երկիցէ յաւմե-
քէ, բայց միայն յ'ստուծայ և ի թա-
գուորէն իսկ եթէ որ պիտի
չեայէ և ոչ բողբեացէ և ապա առե-
ցէ թէ երկեայ յայս ինչ մարդոց, ու
չինչ լսի յայնմամ Ճշմարտու-
թեամբ և ստուգութեամբ եղիցի ձեր
գանգաւս և ոչ ի հակառակութենէ,
որպէս լուեալ եմ. եթէ արպէս ըս-
տայք եղիցի, պարտաւոր եմ ըստ ա-
մենայնի կատարելու » :

Բողարարութիւն Փաշայն ի 14 (Հո-
նիսի եմուտ ի Սոք համար իսկ, զբա-
րտան մանկանց երգերով, որք միա-
տեսակ շտպիկ հապած էին : Յետ եր-
կուց աւուրց ի Ս. Գրտնէ եկեալ
Սեթթուսի Սամին յանուն կարնոց
Սպինն և դատուելի նամակն յանձնա-
րարական ի Սուրտաֆայ Սեթթուսի
Փաշայն յղեցի Սամիկնեան Սարդան
աղային, որ ընթերցաւ և ապա լուր
եկեալ գնացի ըստ Սեթ. Փաշայն. մինչ
ետեւ գնել ի հեռուստ, որ նստէր
յանդիման Սոք քաղաքին ի վերայ
լեւան վրանաւ՝ զգեցաւ զվերարկուն
եկն գիմաւորել մեզ եւ նստոյց առ
ինքն և եհարց զձեր Սրբապետութե-
նէն և զմիտաւորութենէ և զմեր Ս-
րբապետի կուսակալ Սպինի փաշայն :
որ գովեաց զնորին արթնութիւնն, ու

ըսեալ հանդերձ և այն իսկ մեք զոր
ինչ հարկն էր խօսեցոյք ի գաղ գահ-
վէնն եւեալ ձեռնաբեր ետ մեզ հարկա-
դրեալ աջ ի գաղ շարակին՝ երբ
հաւաքեաց զմեզ նախ առնուլ և մեք
գնաւ, չէառ, վրան որոց մեք առեալ
ձեռնաբեր մերալ մասնաւոր նմո փո-
խանակ սրճոյ, և այլն և այլն, չէ հարկ
զամենայն գրել, որ լինալու գնեզ ի
պատիւ սուրբ Սեթթուսի և Ձեր Սրբ-
բաղնութեան, որ և ողորոշէ զամենե-
սեանսք : Երբ իմացաւ Սպինն թէ
եկալ եմ այնքալ թէ և տեղեկութեան
վիճակի ժողովոցոյ, ասաց. « Սրբա-
մեք համար գանգաւս չգրեալ խօսե-
ցաւ և ծածուց Ձեր, թէ՛ զժողովոցոյս
նեղութեան պատմեալ՝ արգէն լուայք :
ուստի քաջայայտ եմ թէ հապոյցեալ
հայրաբար յապահովեց կացաւորք ար-
գարութեամբ, որով և ես քաջալե-
րեալ ի բարի անուանէ Սեթթուսեան
Ձերոց գրեցից առ Սարդարք բարե-
կամն Ձեր, և այլն և այլն : Ստի հրա-
ժարեալ գնացի առ կուսակալ Սի-
թասարք տեղեւոյ, որ յղեաց մեզ
զմի Սրբապետ և զնամակն առ Փա-
շայն Սամնայ, Սպաղիտու և կարոյս
Սեթթուսի լեցի մեզ գնալ յայնմով
կողմանաւ անշուշտ յանձնեցոյք զգ-
յանձնարարական նամակնս ի հետեւ-
եալ աւուր տեսութեան մերոց յղեաց
բարեխնամ Փաշայն վրան մանկանց
գարտաւան զհետեւան զուրուշ, վրան
վարժապետաց զբաւանական և վրան
խալիֆայից պարեհ, որք գիմաւորե-
ցին զնա երգովք և այլն
Շնորհակալ եմ, Սրբապետ Զար, զի
վրան ամենայն նախապետութեան ա-
ռաքեալ էք զաղահովադիր կանգաթ
որով և ոչ կասկածին ժողովոցականք
թէ մեզ սեպհականեաց մեք զնուէրան
հանգոյն միւս խորհրդայ վարդապե-
տաց, երբ երբեմն յաւատահան են :

Հայր Արքազան, կամովն Համառօտեան և փութովն գառնալ և յորն քանի մի գիւղով ողջն տալ և անցանել, առ կայն անհարկն է զամեն ի գիւղորդեաց թողուլ և եթէ միոյն չերթամ, տրանջան թէ մեք քրիստոնեայ չենք. վասն էր զիկեա զմեզ յորհնութեանց սրբազան վայրացն և այլն, թէ և աղքատք՝ ամենեքեան փափաքին տեսանել զմեզ ի միջի իւրեանց, և այս չէ իմ շնորհք, այլ սեր Արքազան անդեայ:

Եւս և սրբոտ Համարիմ ինձ զայն եւս գրել, զի Ռադէշու գայմազամ Տէտե Պէյն և Ղանիէլ էֆէնտին ի կաթնոց եկեալ վասն գործոց Ա. Յովն Հանու վանից կողոպտեալ գգեստուց հոգ րարեալ քազուսն գտան, բայց

տակաւին կոն անյայտք, և ժողովն կորուսեալք զչ տակաւք: Վազեպու շատր Ֆախի Շէյխի մարդիկ են. և, Տէր գթասցի իւր խեղճ անհովիւ հոտին:

Ինդրեմ առաքել զնշանակեալ գրեական և գքանի մի օրինակ Աթոն ամսուգիր ի գիտութիւն և ի միտեալութիւն, որում փափայրագ բաղումք են, բայց յոյժ ցուին վասն աշ ժամանելոյն:

Արք. Արքազան
Յովն Արքազան
Տէգրանապետի:

1 Յուլի 1869

Ի վնն Ա. Արքազան և խորհրդակց:

ԱՐԳԵԼՔ ԸՆԹԵՐՑՄԱՆ ՍՈՒՐԲ ԳՐՈՑ

Թէեւ Վրիստոնէութեան առաջին քարերուն մէջ Ա. Վրոց օրինակները հաղուսագիւտ էին, սակայն ընթերցումը գիտաւոր պարտաւորութիւն համարուած էր Վրիստոնէից համար: Վիտգէտիանոսի հաղածանաց ժամանակ հասարակ Վրիստոնէից ձեռքն անգամ Ա. Վրոց օրինակներ գտնուեցան, Ա. Արքանս կը պատմէ որ ժողովուրդը իրաւունք ունէր Վիտգէտայ մէջ պահուած Ա. Վրոց օրինակները քահանայներէն խնդրելու և կարգադրու: Տէրտուղանոս մի քրիստոնեայ տիկնոջ համար կը պատմէ թէ՝ Ա. Վրոց ընթերցումը իրեն գլխաւոր պարագմունքն էր: Արքազան իւր մի հակառակորդը ըմբերանելու համար (որ կը պախարակէր թէ Ա. Վրոցը աւանդական ունի գրուած է) կը սրտաւանդէր թէ՝ Ա. Վրոց լեզուն ընտանեկան է, որպէս զի հասկանալի

ընի. ամեն ընթերցողը համար կ'ոմեն հաւատացեալք կարենան օգուտ քաղել: Վրիստոնէութեան ջոտագոյնները կը յօդորէին իրենց հեթանոս հաւատարմութիւնները սր Ա. Վրոց կարգան որպէս զի համարուն թէ միայն անհիմն է իրենց հակառակադատութիւնը: Վրիստոնէութեան տաքաւման հետ Ա. Վրոց օրինակներն ևս բազմացան և մարդիկ կային որ յատկապէս այս մասին կ'աշխատէին, ինչպէս էր Պապ փիլ մարտիրոսը, որ իր երկամեայ բանտարկելու թեան միջոցին (307-309) աշխատեց Ա. Վրոց օրինակներ պատրաստել ընթերցանէր խնդրողներուն տալու համար: Իսկեքերան կը յարգուէր Ա. Վրոց կարգալ, և այնքան յիշատակուած էր որ այս մասին, որ քարոզական ամբիւնէն կը հաստատուէր թէ՝ Ա. Վրոց կարգալ քաւանց հասկանալու անգամ նպաստաւոր է պրոթէստէն և երջանկուեալ: